

Розділ 3.

ХАРКІВСЬКІ КОНТЕКСТИ

УДК 78.072:780.614.13

DOI 10.34064/khnum2-3104

Бобечко Оксана Юрїївна

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
кафедра музично-теоретичних дисциплін та інструментальної підготовки,
e-mail: oksanabobechko@ukr.net
ORCID iD: 0000-0003-1524-8263

Музикознавча діяльність Любові Мандзюк

Бандурне мистецтво – вагома невід’ємна частина української музичної культури. У процесі його становлення та розвитку чітко простежується гендерна асиметрія: виконавство на бандурі протягом багатьох століть вважалося «не жіночою» справою. Однак її нівелювання протягом ХХ століття відкрило для цього прадавнього виду мистецтва нові перспективи, що якнайповніше відобразили та увиразнили національні культурні традиції. Серед знаних українських жінок-бандуристок сучасності – кандидатка мистецтвознавства, доцент кафедри народних інструментів Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського Любов Мандзюк. Її внесок у становлення і ствердження сучасного бандурного мистецтва на Харківщині та в Україні в цілому є визначальним. Мета нашої розвідки полягає у висвітленні та ґрунтовному аналізі музикознавчого доробку Л. Мандзюк, що є першою спробою осмислення цієї сфери діяльності мисткині. Матеріали дослідження дали підстави для висновків про те, що на музикознавчу діяльність харківської науковиці безумовно вплинули її виконавська, педагогічна та громадсько-організаційна практики. Характерними

ознаками наукових досліджень Л. Мандзюк є використання міждисциплінарного підходу, а також так званий «регіональний аспект»; музикознавчі розвідки Л. Мандзюк є актуальними та мають попит у контексті утвердження й розвитку національної музичної культури, важливою частиною якої є бандурне мистецтво.

Ключові слова: Слобожанищина; бандурне мистецтво; бандуристка; Любов Мандзюк; музикознавчі розвідки; регіональний аспект.

Постановка проблеми.

Вагомою і невід'ємною складовою української музичної культури, невичерпним мистецьким джерелом та скарбницею духовної спадщини українського народу було і залишається бандурне мистецтво. Варто зауважити, що виконавство на бандурі протягом багатьох століть вважалося «не жіночою» справою. Наявність стереотипів стосовно жінок-бандуристок існувала в цьому виді виконавства аж до початку ХХ століття – основним їх змістом була нібито несумісність понять «жінка» і «бандура», що було пов'язано насамперед із властивою кобзарській культурі системою цінностей.

«Жіночий напрям бандурного мистецтва» (Бобечко, 2014: 174), що на сучасному етапі представлений багатьма непересічними творчими особистостями та їх багатогранною мистецькою діяльністю, яскраво засвідчив хибність згаданих стереотипів. Нівелювання гендерної нерівності, присутньої в бандурному мистецтві протягом тривалого часу, якнайповніше відобразило та увиразнило національні культурні традиції і відкрило для цього прадавнього виду мистецтва нові можливості, серед яких ключовими стали свобода творчості та інтерпретаційна незалежність виконавців.

Сучасні жінки-бандуристки успішно розвивають національну академічну традицію бандурного виконавства, утверджують бандуру як гендерно-нейтральний інструмент. Поряд із чоловіками-виконавцями вони сприяють становленню та розвитку сучасних бандурних шкіл, займаються виконавською, педагогічною, композиторською, науковою, суспільно-просвітницькою та іншими видами діяльності, а також переконливо творять власну виконавську інтерпретаційну

манеру, демонструючи потужний академічний потенціал бандури як інструмента світового рівня.

Отже, з позицій гендерного підходу, який першочергово орієнтується на формування та утвердження рівних, незалежних від статі можливостей самореалізації людини в різних галузях соціальної практики, зокрема й мистецької, актуальним постає сьогодні висвітлення різносторонньої мистецької діяльності жінок в контексті розвитку сучасного бандурного мистецтва.

Серед відомих українських жінок-бандуристок сьогодення, котрі яскраво презентують культурну самобутність свого народу, надаючи велике значення формуванню національної свідомості шляхом самовиявлення у культурно-мистецькій, науковій та інших сферах, особливе місце належить кандидатці мистецтвознавства, доцентці кафедри народних інструментів Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, викладачці Харківського музичного фахового коледжу імені Б. М. Лятошинського та Харківського державного музичного ліцею, лауреатці міжнародних, всеукраїнських конкурсів, членкині Національної всеукраїнської музичної спілки та очільниці Харківського обласного осередку Національної спілки кобзарів України Любові Мандзюк (Валерко) (1964). Плідна мистецька діяльність музикантки, зокрема, сприяла тому, що, згідно з рішенням Вченої ради ХНУМ імені І. П. Котляревського від 29 грудня 2022 року клас бандури у згаданому виші носитиме ім'я визначного бандуриста Гната Хоткевича.

Роль бандуристки в становленні й утвердженні сучасного бандурного мистецтва на Харківщині та в Україні в цілому є визначальною. Спрямувавши свою мистецьку практику на популяризацію та пропагування бандурного мистецтва у всіх його проявах, Л. Мандзюк стала засновницею сучасної академічної професійної школи гри на бандурі на Слобожанщині. Першою серед представників народно-інструментального виконавства Харкова вона стала кандидаткою мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – «Музичне мистецтво».

Останні дослідження і публікації. Багатогранна мистецька діяльність Л. Мандзюк знайшла висвітлення у наукових розвідках О. Бобечко (2014), І. Лісняк (2019), С. Ніколенко (2021), І. Панасюка

(2002), Т. Слюсаренко (2015; 2018). Однак, досліджуючи так звані домінуючі напрями діяльності бандуристки, а саме, педагогічний, творчо-виконавський і громадсько-організаційний, які є нероздільними та у своєму поєднанні репрезентують її яскраву і багатогранну мистецьку особистість, науковці лише фрагментарно висвітлюють чималий музикознавчий доробок мисткині. Отже, представлене спеціальне дослідження є *першою* спробою осмислення музикознавчої сфери діяльності Л. Мандзюк.

Мета статті полягає у висвітленні й ґрунтовному аналізі музикознавчого доробку Л. Мандзюк та розкритті значення її діяльності для розвитку та популяризації бандурного мистецтва як невід'ємної вагової складової національної музичної культури.

Методологія дослідження. Для досягнення мети дослідження було використано різні наукові методи: компаративний у процесі культурологічного і музикознавчого розгляду праць, присвячених науковицею проблемним питанням виконавства, становленню та розвитку бандурного мистецтва; метод критичного аналізу, що допоміг з'ясувати питання, що виникали в контексті окресленої проблематики роботи і сформулювати переконливі висновки; методи узагальнення й систематизації матеріалів, які дали змогу виважено проаналізувати й оцінити наукові здобутки Л. Мандзюк у музикознавчій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Музикознавчі дослідження життя і творчості кобзарів та бандуристів, започатковані ще в другій половині ХІХ століття М. Лисенком, О. Сластіоном, Л. Українкою, К. Квіткою, Ф. Колесою та іншими митцями, на сучасному етапі вражають своєю ґрунтовністю й багатовекторністю. Тривале фундаментальне вивчення науковцями історії становлення та розвитку бандурного мистецтва у всіх його проявах дозволило виокремити мистецьку спадщину народних співаків як непересічне національне надбання, як безперервний та унікальний культурно-мистецький феномен, нероздільно пов'язаний з усвідомленням та збереженням ідентичності українського народу.

Чільне місце серед сучасних музикознавців, які займаються проблемними питаннями виконавства на бандурі, належить Л. Мандзюк. Варто відзначити, що чималий вплив на формування її як науковиці

мали доктори мистецтвознавства М. Давидов та Н. Гребенюк. Їхній досвід, авторитетні настанови і цінні поради неодноразово ставали в нагоді та допомагали мисткині якнайкраще реалізовувати наукові задуми.

Стрижневим у музикознавчому доробку Л. Мандзюк постає фундаментальне дисертаційне дослідження на тему «Ансамблево-виконавська творчість бандуриста: мистецтвознавчий та психолого-педагогічний аспекти» (2007), у якому комплексне вивчення ансамблевого виконавства на бандурі у всіх його різновидах (моноансамбль, малі форми, капели та групи бандур в оркестрі українських народних інструментів) відбувається крізь призму становлення і розвитку багатогранної творчої особистості професійного бандуриста. У роботі вперше використано поняття моноансамблю (поєднання одним виконавцем гри і співу), розкрито феномен бандурної співогри та розглянуто історію становлення жіночого тріо бандуристок як нового виду ансамблевого виконавства на бандурі, започаткованого в середині ХХ століття в рамках академічної освіти. Також у контексті дослідження авторка продовжує вивчати мистецьку діяльність Г. Хоткевича як основоположника ансамблевого виконавства на бандурі, його особисті здобутки в процесі академізації народно-інструментального мистецтва та навчально-методичні напрацювання митця, що, за її словами, «втїлилися у багатьох наукових працях і не втрачають своєї актуальності донині» (Мандзюк, 2007: 10).

У дисертаційному дослідженні Л. Мандзюк чітко простежуються міждисциплінарні зв'язки, що є однією з провідних наукових тенденцій сучасності, адже міждисциплінарність «у широкому, функціональному її розумінні» – це зіткнення, взаємопроникнення, «синергія різних наук, що передбачає розвиток інтеграційних процесів, зростаючу взаємодію методів, інструментарію задля отримання нового наукового знання» (Колот, 2014: 77). Такий підхід уможливорює більш ґрунтовне та різнобічне вивчення проблемних питань, дозволяє отримати нове бачення сфери пропонованого дослідження, що було б неможливим у рамках однієї окремо взятої науки в силу усталеності її специфіки та методів дослідження. Так, поряд з ґрунтовним опрацюванням історико-музикознавчих питань, особливу увагу Л. Мандзюк

приділяє вивченню психолого-педагогічних та фізіологічних аспектів як таких, що сприяють оптимальній творчо-виконавській діяльності бандуристів.

Дослідження на перетині наук стали характерною рисою цілого ряду наукових розвідок харківської науковиці, присвячених вирішенню проблемних питань бандурного виконавства. Зокрема, у статті «Інтелектуально-творчий аспект предмета “Ансамбль в класі бандури”» (Мандзюк, 2006) авторка характеризує ансамблеве виконавство на бандурі як одне з пріоритетних у розвитку музичних здібностей, художнього мислення та естетичних уподобань виконавців. За допомогою аналізу психолого-фізіологічного аспекту бандурного вокально-інструментального виконавства вона демонструє тісний взаємозв'язок емоційного та раціонального начал, який виявляється у процесі інтелектуального зростання виконавця та відчутно позначається на його ерудованості.

Психологічний стан бандуриста та фізіологічну збалансованість його організму, що впливають не лише на виконавський процес, а й на створення досконалого художнього образу музичного твору, досліджено у праці «Співогра у контексті гармонійного розвитку виконавця-бандуриста» (Мандзюк, 2008с). Суголосними згаданій розвідці також виступають публікації «Психологічний погляд на розвиток творчої особистості бандуриста» (Мандзюк, 2003b) та «Вплив емоційного фактора на психофізіологічну сутність виконавського апарата бандуриста» (Мандзюк, 2004а), у яких Л. Мандзюк професійно та авторитетно «поєднує науки» (музичне мистецтво, психологію та фізіологію) для досконалого розуміння процесу вокально-інструментального виконавства бандуристів, з метою створення довершеного художнього образу музичного твору.

Левову частку музикознавчого доробку Л. Мандзюк присвячено вивченню історичних аспектів становлення та розвитку бандурного мистецтва. Відмітимо, що значимість історіографічних досліджень, зокрема і в музикознавстві, є однією з умов подальшого розвитку не лише наукової думки, але й культурно-мистецького поступу суспільства в цілому. Історіографічний підхід зумовлює появу фундаментальних методичних узагальнень у культурології та мистецтво-

знавстві, відтак «методичної значущості набувають діалогічні критерії характеристики музично-історичних явищ, діалогізований контекст розгляду семантичної стильової еволюції української національної музичної мови» (Самойленко, 2010: 41).

Наукові дослідження Л. Мандзюк у галузі історичного музикознавства наповнені не лише фахово-науковим, а й пізнавальним змістом. Їхньою особливістю є так званий регіональний аспект, адже об'єктом розвідок науковиця обирає здебільшого Слобідську Україну, зокрема становлення та розвиток академічного бандурного виконавства в означеному регіоні, а також особистий внесок Г. Хоткевича в цей процес. «Дослідження музичного мистецтва в регіональному аспекті утворили один із пріоритетних напрямів українського музикознавства, що є проявом поглибленого вивчення національної музичної культури на сучасному етапі... Це важлива складова об'єктивної репрезентації вітчизняних музично-художніх здобутків у європейському культурному світі» (Кавунник, 2014: 115).

Зацікавлення Л. Мандзюк історією бандурного виконавства Слобожанщини не випадкове, адже мисткиня народилася на Луганщині, отримала музичну освіту в Новопсковській ДМШ та Северодонецькому музичному училищі імені С. Прокоф'єва. Після закінчення Київської консерваторії та розподілу на роботу 1989 року вона розпочала свою педагогічну діяльність на кафедрі народних інструментів Харківського інституту мистецтв імені І. П. Котляревського, де поновила клас бандури. Відтак уже понад 30 років мистецька та науково-педагогічна діяльність Л. Мандзюк спрямовані на відродження, збереження й розвиток бандурних традицій Слобожанщини як регіону, що має визначальну культуротворчу цінність у контексті становлення й утвердження академічного виконавства на бандурі не лише на регіональному, а й на загальнонаціональному рівні. У розвідках науковиці велику увагу приділено осмисленню давніх традицій народно-інструментального виконавства Слобідського краю, формуванню професійної освіти бандуристів, а також дослідженню сучасного стану виконавства, що, безумовно, сприяє кращому розумінню природи тих фундаментальних змін, які відбулися в бандурному мистецтві протягом XX століття.

У цьому контексті знаковою вважаємо працю Л. Мандзюк «Тернистий шлях становлення та існування класу бандури в Харківському державному інституті мистецтв», у якій детально описано процес професіоналізації виконавства на бандурі, підвалини якого було закладено на початку минулого століття талановитим виконавцем, педагогом-методистом, композитором, винахідником, глибоким знавцем та дослідником кобзарства Г. Хоткевичем. Його реформаторська діяльність сприяла тому, що 1926 року в Харківському музично-драматичному інституті було створено перший у музичній практиці вишів України клас бандури. Однак він проіснував лише вісім років та, за словами Л. Мандзюк, «пішов у небуття через політичне свавілля влади» (Мандзюк, 2002: 37). У праці авторка детально висвітлює трагічні перипетії функціонування згаданого бандурного класу, вказує на «ідеологічну забарвленість» причин його закриття, описує процес подальшого відновлення в більш сприятливий історичний період реабілітації багатьох представників національного мистецтва та культури, зокрема й бандуристів. Варто зазначити, що згадана розвідка була опублікована на сторінках літературно-музичного журналу «Бандура» (Нью-Йорк, США) в рубриці «Бандура в Україні», що сприяло поглибленню знань з історії бандурного виконавства серед представників української діаспори.

Продовженням згаданого дослідження стала праця «Сучасний стан розвитку бандурного мистецтва на Слобожанщині» (Мандзюк, 2005). Ґрунтовність цієї розвідки підтверджується тим фактом, що її авторка не лише перебуває в осерді тих подій, які розглядає, а й є причетною до їх створення, позаяк від 1989 року аж до сьогодні очолює бандурне виконавство регіону та прагне у своїй діяльності до того, щоб, народне за своєю суттю й сучасне та високопрофесійне за результатами втілення в художні образи, бандурне мистецтво повсякчас залишалося актуальним для широкої слухацької аудиторії.

Своєрідним узагальненням розвідок, присвячених бандурному виконавству Слобожанщини, стала нещодавно опублікована праця Л. Мандзюк під назвою «Специфіка розвитку академічного бандурного мистецтва на Слобожанщині: історія, персоналії, тенденції» (Мандзюк, 2021). Тут науковиця ґрунтовно досліджує історичні етапи

функціонування харківської бандурної академічної школи, від 20 років ХХ століття аж до сьогодення, узагальнює її проблемні аспекти, увиразнює творчу та педагогічну діяльність окремих постатей, які спричинилися як до розквіту виконавства в окресленому регіоні, так і подекуди до його занепаду. Також авторка висвітлює причини зникнення харківської бандури на Слобожанських теренах, які були охоплені діяльністю прямих послідовників харківської школи. Варто зауважити, що для Л. Мандзюк, як дослідниці та спадкоємниці справи Г. Хоткевича, очевидними залишаються проблемні питання, пов'язані з відродженням харківської бандури в Україні (Мандзюк, Стандара, 2005). Активний процес поновлення та введення бандури харківського типу і харківського способу гри на інструменті в концертну та навчальну практику мисткині вважає закономірним явищем, адже, на її думку, «харківський тип бандури сприяє відновленню давно забутих прийомів і штрихів, які формують своєрідність і феноменальність бандурної музичної мови» (Мандзюк, 2021: 123).

Ретроспективний погляд на розвиток ансамблевого бандурного виконавства представлений науковицею у працях «Історичні основи виникнення та ствердження ансамблевого виконавства на бандурі» (Мандзюк, 2003 а) та «Жіноче тріо бандуристок як національно-мистецький феномен» (Мандзюк, 2008 а). Виокремлюючи як важливий фактор розвитку колективного виконавства на бандурі свідоме збереження звичаїв та цілеспрямоване створення модерних прийомів вираження, Л. Мандзюк зауважує, що «сама діалектика традиційного і новаторського у виконавстві є принциповим чинником його філогенезу й зумовлює розвиток закономірностей та особливостей виконавського мистецтва як важливого аспекту історичного процесу» (Мандзюк, 2008а: 54). З метою встановлення причин виникнення саме жіночого тріо бандуристок у середині ХХ століття дослідниця аналізує стан історико-мистецького та соціально-ідеологічного життя тогочасного суспільства, стверджуючи думку про те, що перспективність ансамблевого бандурного виконавства малих форм безпосередньо пов'язана з осмисленням його історичного шляху, який великою мірою визначає певні тенденції його сучасного функціонування. У цьому контексті слід наголосити, що друга половина минулого століття позначена

активізацією процесу академізації бандурної освіти, що, безумовно, позитивно позначилося на розвитку та вдосконаленні колективного бандурного виконавства як малих, так і великих форм.

Особливе місце в музикознавчому доробку Л. Мандзюк належить науково-методичним працям, які стали своєрідним відображенням виконавського, педагогічного й наукового досвіду мисткині та були написані з метою забезпечення оптимального рівня фахової підготовки сучасних виконавців на бандурі. Деякі з них присвячено вивченню та систематизації методологічних основ професійного навчання бандуристів, що були закладені ще на етапі формування та нагромадження теоретичного матеріалу, зокрема одним з фундаторів бандурного професіоналізму Г. Хоткевичем. Детально аналізуючи методичні напрацювання митця, яким уже понад 100 років, Л. Мандзюк пропонує сучасним бандуристам якомога частіше звертатися до його доробку, особливо зважаючи на те, що досвідчений бандурист «прагнув якнайповніше використовувати апарат виконавця і можливості інструмента, виховувати музикантів-професіоналів, ... які б високо підняли рівень свого ... інструмента – бандури, що особливо актуально в аспекті академічної освіти гри на народних інструментах в усій її повноті та багатогранності» (Мандзюк, 2002: 65).

Частина публікацій Л. Мандзюк висвітлює різносторонні аспекти теоретико-методологічних проблем сучасного виконавства на бандурі. Зокрема, статті «Про виконавські проблеми лівої руки бандуриста в контексті художньо виразної гри» (Мандзюк, 2001), «Парадигма виховання професійного бандуриста» (Мандзюк, 2008b) та «Проблеми самостійності в процесі виховання творчої особистості бандуриста» (Мандзюк, 2011b), крім науково-теоретичного осмислення актуальних виконавських проблем, які планомірно спрямовані на подолання вкрай необхідних питань методики навчання гри на бандурі, мають ще й прикладний характер, оскільки їх детальне опрацювання сприяє вдосконаленню виконавської майстерності бандуриста.

Розуміння мисткинею важливості й актуальності методичних напрацювань для інструмента також втілюється в її праці «Самостійна робота бандуриста над гаммами» (Мандзюк, 2004b). У публікації авторка приділяє значну увагу вихованню технічної майстерності музи-

канта-виконавця, яка постає як одна з найскладніших ланок музичної педагогіки та виконавства.

Відзначимо, що, крім системного дослідження та осмислення різних векторів академічного бандурного виконавства, Л. Мандзюк активно займається публікацією нотних видань, вважаючи створення концертного та педагогічного репертуару бандуристів «направляючим струменем у розвитку виконавства, розширення і вдосконалення техніко-виконавських можливостей для збагачення палітри розкриття художніх образів озвучених творів і, певним чином, творення певної мистецько-естетичної цінності даного інструмента в історико-культурному соціумі» (Мандзюк, 2010: 176). Проблемним питанням репертуару присвячена її наукова розвідка «Внесок харківських митців у розвиток виконавського репертуару бандуристів» (Мандзюк, 2010), у якій авторка намагається визначити місце і роль композиторів Харкова в розвитку та популяризації сучасного виконавства на бандурі, вказуючи на їх ментальну орієнтацію на духовні джерела Слобожанщини, у контексті розширення оригінальної звукової палітри цього інструмента.

Грунтовна робота Л. Мандзюк як аранжувальниці та перекладачки музичних композицій для інструмента, яку мисткиня провадить з метою поповнення концертного та педагогічного репертуару бандуристів, вирізняється професійністю і спрямованістю на утвердження методичних засад бандурної педагогіки. Її видавничий доробок налічує три зошити вибраних та перекладених для бандури етюдів з методичними рекомендаціями бандуристки, що були опубліковані 1999 року; десять (за кількістю проведених конкурсів виконавців на бандурі імені Г. Хоткевича – О. Б.) збірок сучасних творів під назвою «Юний бандурист» (2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2013, 2015, 2017, 2019, 2021) в упорядкуванні та музичній редакції авторки та багато інших праць¹.

¹ Серед них збірки: «Дівчино-хмелю...» І. Гайдена (вокальний цикл до слів Богдана Ігоря Антонича) в музичній редакції та зі вступним словом Л. Мандзюк (Харків, 2004); «Журавлине слово» М. Стеціона (твори для бандури) та «Вокально-інструментальні та інструментальні твори для бандури» – укладання та

Особливістю репертуарних збірників у музичному опрацюванні Л. Мандзюк є наявність методичних рекомендацій, у яких авторкою визначено основні виконавські проблеми кожного твору, а відтак указано шляхи їх подолання. Це, безумовно, покращує сприйняття нотного матеріалу та допомагає якісній підготовці виконавського апарату бандуриста для презентації власного мистецтва на високому професійному рівні. Крім методичних зауваг, ряд видань мисткині містить вступні статті науково-методичного характеру, які спрямовані на поглиблення теоретичного осмислення виконуваних творів. Зокрема, у навчальному посібнику «Вісім маленьких органних прелюдій та фуг» в перекладенні Л. Мандзюк для бандури вміщено розвідку під назвою «Поліфонія в класі бандури». Звернення до історії поліфонії подається в ній крізь призму розуміння авторкою важливості вивчення поліфонічних творів різних стилів у процесі становлення всебічно розвиненої та зрілої особистості музиканта, зокрема й виконавця-бандуриста. Кращі зразки старовинної поліфонічної музики повинні стати базовими для виконавців будь-якої спеціальності, адже їх вивчення є одним зі способів формування художнього інтелекту та виконавської культури, виховання вміння глибоко і різнобічно мислити й відчувати музичне мистецтво. Указуючи на перспективність використання композицій Й. С. Баха для розвитку комплексного підходу в музичній педагогіці, Л. Мандзюк зауважує, що його мистецтво – «це музичний універсал, котрий за своєю природою володіє величезною

коментарі музичного редактора Л. Мандзюк (Київ Харків, 2004); «Віночок» В. Биченка до слів З. Ружин (методичний, репертуарний посібник для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку) – обробки для бандури та методичні поради Л. Мандзюк (Харків, 2006); «Акварелі» А. Маціяки (збірник п'єс для бандури соло) – методичні рекомендації та музична редакція Л. Мандзюк (Харків, 2008); Й. С. Бах, «Вісім маленьких органних прелюдій та фуг» (навчальний посібник) – переклад для бандури Л. Мандзюк (Харків, 2011); «Твори для ансамблів бандуристів» – обробки та аранжування для ансамблів бандуристів Л. Мандзюк (Харків, 2015); «Сонати в перекладі для бандури» – методичні поради та перекладення для бандури Л. Мандзюк (Харків, 2015); «Я з пісні народної виріс...», вибрані твори О. Білаша в перекладенні для голоосу та бандури» (навчально-методичний посібник) (Харків, 2016); Юний бандурист. Збірка сучасних творів. Вип. 8. Упорядкування та музична редакція Л. Мандзюк (Харків, 2017) та ін.

енергією об'єднувати, синтезувати, сполучати однорідні та різнорідні музичні потоки, явища, підіймаючи їх на п'єдестал бахівської творчої геніальності» (Мандзюк, 2011а: 8).

Також у згаданій статті авторка акцентує увагу на довершеності й органічності поліфонічної манери письма композитора, особливий наспівності його мелодичної лінії, вказує на витoki циклу прелюдії та фуґи, розглядає тонкощі їх написання, зауважуючи, що форма фуґи «з'являється як певна вершина досягнень розвитку музичної думки, музичної творчості, музичного образу в області поліфонії. Вона являє собою зеніт тенденцій раціонального і художнього, концентрацію зібраних, як у фокус, принципів формотворення, розвинених у різних жанрах і формах» (Мандзюк, 2011 а: 11). Поряд з тим, зробивши повноцінне перекладення для бандури восьми Прелюдій та фуґ Й. С. Баха на основі обробки для фортепіано Д. Кабалевського, авторка, як досвідчена бандуристка-виконавиця, не лише вказує на певні проблеми перекладення творів такого типу для свого інструмента, на пов'язані з ними технічно-виконавські нюанси, а й послідовно та аргументовано розкриває методи їх подолання. Як зразок методичної системності в роботі над поліфонічними циклами подібного напрямку бандуристка подає опис теоретичних та виконавських особливостей «Прелюдії та фуґи C-dur» Й. С. Баха. На основі детального розгляду художньо-виконавських та драматургічно-виражальних особливостей цього твору мисткиня доходить висновку про придатність для інтерпретування на бандурі всього циклу як такого, що має вагоме художнє та інструктивне значення для повноцінного розвитку професійного бандуриста.

Науково-теоретичним змістом також наповнена вступна стаття Л. Мандзюк «Сонатна форма у педагогічному репертуарі бандуристів» (Мандзюк, 2015). У ній музикознавиця детально аналізує жанровий, мелодичний, гармонічний, метро-ритмічний і виконавський аспекти представлених у збірці сонат авторства Дж. Платті, А. Вівальді, Г. Ф. Телемана, Г. Ф. Генделя, засвідчуючи цим власний професіоналізм, що базується на практично-педагогічному, виконавському та перекладацькому досвіді. Причини створення перекладень для бандури авторка вбачає в потребі практичного оволодіння музичною

спадщиною свого народу та зразками культурного надбання сусідів, справедливо зазначаючи, що «ми маємо надолужити прогалини перекладеннями для бандури творів, написаних для інших інструментів композиторами Німеччини та Італії, творчі школи яких визнані провідними в розвитку музичного мистецтва того часу» (XVII–XVIII століття. – О. Б.) (Мандзюк, 2015: 4).

Висновки.

Підсумовуючи, насамперед відзначимо, що весь багатограний музикознавчий доробок Л. Мандзюк спрямований на репрезентацію та популяризацію бандурного мистецтва у всіх його проявах. Виконавська, педагогічна та громадсько-організаційна діяльність мисткині безпосередньо вплинула на її музикознавчі зацікавлення. Напрацювання науковиці можна умовно поділити за напрямками:

- 1) праці, присвячені дослідженню становлення та розвитку мистецтва бандури в історико-музикознавчому контексті;
- 2) вивченню сучасних особливостей його функціонування;
- 3) науково-методичні розвідки в галузі бандурного виконавства.

Характерною ознакою досліджень Л. Мандзюк стало використання міждисциплінарного підходу як такого, що неформально об'єднує бандурне мистецтво з іншими науками, не порушуючи його самостійності й виняткової самотності.

Так званий регіональний аспект, що є значною мірою домінуючим у наукових працях Л. Мандзюк, підтверджує авторитетну думку про те, що потреба «у пізнанні нових горизонтів мистецького поступу, але не сліпе слідування йому, а переосмислення у опорі на національний архетип образу світу, до того ж – на своєрідні художні “маркери”, що виділяють малу Батьківщину, виявляється в кінцевому результаті вельми тривкою традицією, яка єдина може забезпечити повноцінну комунікацію митця і тих, до кого він звертається» (Кияновська, 2019: 43).

Науково-методичні розвідки музикознавиці спрямовані на переосмислення впливу культурно-мистецької складової бандурного виконавства на особистісний розвиток музиканта та має на меті вдосконалення виконавських та методологічних компетентностей бандуриста як таких, що є найвищими показниками його професіоналізму.

Зазначене дає нам підстави стверджувати, що музикознавчі здобутки Л. Мандзюк є актуальними та затребуваними в контексті розвитку національної музичної культури, органічною складовою якої є бандурне мистецтво.

Подальше вивчення наукового доробку мисткині видається *перспективним*, особливо в сучасних умовах глобалізації музичної культури.

ЛІТЕРАТУРА

- Бобечко, О. (2014). Мистецька діяльність Любові Мандзюк в контексті розвитку бандурного мистецтва України (з нагоди ювілею). *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*, 28–29 (1), 174–181.
- Кавунник, О. (2014). Етнорегіональні виміри сучасного українського музикознавства. *Культура і сучасність*, 1, 115–120.
- Кияновська, Л. (2019). Соціокультурна парадигма львівської композиторської школи. *Українське музикознавство*, 45, 31–48, <https://doi.org/10.31318/0130-5298.2019.0.45.189953>
- Колот, А. (2014). Міждисциплінарний підхід як домінанта розвитку економічної науки та освітньої діяльності. *Соціальна економіка*, 1–2, 76–83, http://nbuv.gov.ua/UJRN/se_2014_1-2_15
- Лісняк, І. (2019). *Академічне бандурне мистецтво України кінця ХХ – початку ХХІ століття*. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України.
- Мандзюк, Л. (2001). Про виконавські проблеми лівої руки бандуриста в контексті художньо виразної гри. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*, 6, 175–183.
- Мандзюк, Л. (2002). Актуальність і практичність методологічних основ, поданих Г. М. Хоткевичем в його «Підручнику гри на бандурі». *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*, 8, 60–65.
- Мандзюк, Л. (2002). Тернистий шлях становлення та існування класу бандури в Харківському державному інституті мистецтв. *Бандура*, 78, 34–39.
- Мандзюк, Л. (2003а). Історичні основи виникнення та ствердження ансамблевого виконавства на бандурі. У зб. *Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка. Частина перша: Мистецтвознавство*, сс. 138–147. Харків–Луганськ: Стиль-Іздат.
- Мандзюк, Л. (2003б). Психологічний погляд на розвиток творчої особистості

- бандуриста. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*, 11, 182–189.
- Мандзюк, Л. (2004а). Вплив емоційного фактора на психофізіологічну сутність виконавського апарата бандуриста. У зб. *Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка: Професійна та моральна культура в педагогічній системі*, сс. 194–203. Харків–Луганськ: Стиль-Іздат.
- Мандзюк, Л. (2004б). *Самостійна робота бандуриста над гаммами*. (Методичні рекомендації для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв). Київ–Харків: Глас.
- Мандзюк, Л. (2005). Сучасний стан розвитку бандурного мистецтва на Слобожанщині. У зб. *Кобзарство в контексті становлення української професійної музичної культури*. (Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 14 жовт. 2005), сс. 222–226. Київ: ДАКККиМ.
- Мандзюк, Л. (2006). Інтелектуально-творчий аспект предмета «Ансамбль» в класі бандури. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та Національної музичної академії імені Петра Чайковського. Серія: Мистецтвознавство*, 1 (16), 80–84.
- Мандзюк, Л. (2007). *Ансамблево-виконавська творчість бандуриста: мистецтвознавчий та психолого-педагогічний аспекти*. (Автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства). Харківський державний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Харків.
- Мандзюк, Л. (2008а). Жіноче тріо бандуристок як національно-мистецький феномен. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*, 14, 50–54.
- Мандзюк, Л. (2008б). Парадигма виховання професійного бандуриста. *Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка*, 9, 205–215.
- Мандзюк, Л. (2008с). Співогра у контексті гармонійного розвитку виконавця-бандуриста. *Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка*, 11, 356–363.
- Мандзюк, Л. (2010). Внесок харківських митців у розвиток виконавського репертуару бандуристів. *Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка*, 14, 176–186.
- Мандзюк, Л. (2011а). Поліфонія в класі бандури. (Вступна стаття). У зб. Й. С. Бах. *Вісім маленьких органних прелюдій і фуг*. (Переклад для бан-

- дури Л. С. Мандзюк). (Навчальний посібник), сс. 3–19. Харків: СПДФО Бровін О. В.
- Мандзюк, Л. (2011b). Проблема самостійності в процесі виховання творчої особистості бандуриста. *Проблеми сучасності: мистецтво, культура, педагогіка*, 16, 147–155.
- Мандзюк, Л. (2015). Сонатна форма у педагогічному репертуарі бандуриста. (Вступна стаття). У зб. *Сонати в перекладі для бандури*. (Перекладення для бандури Л. Мандзюк). (Навчально-методичний посібник), 3–14. Харків: ФОП Бровін О. В.
- Мандзюк, Л. (2021). Специфіка розвитку академічного бандурного мистецтва на Слобожанщині: історія, персоналії, тенденції. У кн. *Zinovii Shtokalko: from kobzar traditions to bandura modern style: Collective monograph*, сс. 122–143. Riga, Latvia: Baltija Publishing, <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/202>
- Мандзюк, Л., Стандара, Б. (2005). Проблеми відродження харківської бандури в Україні. У зб. *Традиція і національно-культурний поступ*. П. Г. Черемський, О. Г. Романовський (уклад.), сс. 165–171. Харків: НТУ «ХПІ».
- Ніколенко, С. (2021). Виконавська та педагогічна діяльність Любові Мандзюк в контексті розвитку Слобожанської бандурної школи. *Кобзарство: діалог модерної перформанції та духовної традиції*. (Матеріали міжнародної науково-практичної конференції), сс. 45–48. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.
- Панасюк, І. (2002). *Переплелися роки й бандури струни*. Київ: ЛК Мейкер.
- Самойленко, О. (2010). Наукові обрії сучасного українського музикознавства. *Мистецтвознавство України*, 11, 38–45, http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mysu_2010_11_9
- Слюсаренко, Т. (2015). Значення творчої діяльності Любові Сергіївни Мандзюк в розвитку академічної бандурної освіти на Слобідській Україні (до 25-річчя викладацької діяльності в Харківському національному університеті мистецтв імені І. П. Котляревського). *С. Рахманінов: на зламі століть*, 12: Друга Світова війна в пам'яті українського народу. С. Рахманінов та культура України, 354–364.
- Слюсаренко, Т. (2018). *Бандурне мистецтво в українському культурному просторі (на прикладі бандурного виконавства Слобідського регіону XX – поч. XXI ст.)*. (Монографія). Харків: Право.

REFERENCES

- Bobechko, O. (2014). Artistic activity of Lyubov Mandzyuk in the context of the development of Ukrainian bandura art (on the occasion of the anniversary). *Newsletter of Precarpathian University. Art studies*, 28–29 (1), 174–181 [in Ukrainian].
- Kavunnyk, O. (2014). Ethnoregional dimensions of modern Ukrainian musicology. *Culture and Modernity*, 1, 115–120 [in Ukrainian].
- Kolot, A. (2014). An interdisciplinary approach as a dominant factor in the development of economic science and educational activity. *Social economy*, 1–2, 76–83, http://nbuv.gov.ua/UJRN/se_2014_1-2_15 [in Ukrainian].
- Kyianovska, L. (2019). Sociocultural paradigm of the Lviv school of composers. *Ukrainian musicology*, 45, 31–48, <https://doi.org/10.31318/0130-5298.2019.045.189953> [in Ukrainian].
- Lisniak, I. (2019). *Academic bandura art of Ukraine from the end of the 20th century to the early 21st century*. Kyiv: IMFE im. M. T. Rylskoho NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2001). About the performance problems of the bandura player's left hand in the context of artistically expressive playing. *Problems of interaction of art, pedagogy, theory and practice of education*, 6, 175–183 [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2002). The relevance and practicality of the methodological foundations presented by H. M. Hotkevich in his «Textbook of playing the bandura». *Problems of interaction of art, pedagogy, theory and practice of education*, 8, 60–65 [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2002). The thorny path of formation and existence of the bandura class at the Kharkiv State Institute of Arts. *Bandura*, 78, 34–39 [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2003a). Historical foundations of the emergence and confirmation of ensemble performance on the bandura. In *Problems of modernity: culture, art, pedagogy: Part first: Art studies*, pp. 138–147. Kharkiv-Luhansk: Styl-Izdat [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2003b). Psychological view on the development of a creative personality of the bandura player. *Problems of interaction of art, pedagogy, theory and practice of education*, 11, 182–189 [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2004a). The influence of the emotional factor on the psychophysiological essence of the bandura player's performance apparatus. In *Problems of modernity: culture, art, pedagogy: Professional and moral*

- culture in the pedagogical system*, pp. 194–203. Kharkiv-Luhansk: Styl-Izdat [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2004b). *The bandura player's independent work on scales*. (Methodical recommendations for students of higher educational institutions of culture and arts). Kyiv–Kharkiv: Hlas [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2006). Intellectual and creative aspect of the discipline “Ensemble” in the bandura class. *Scientific notes of Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University and Pyotr Tchaikovsky National Academy of Music. Series: Art studies*, 1 (16), 80–84 [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2007). *Ensemble performance work of a bandura player: musicological and psychological-pedagogical aspects*. (Extended abstract of Candidate's diss.). Kharkiv I. P. Kotlyarevsky State University of Arts. Kharkiv [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2008a). The female bandura players' trio as a national artistic phenomenon. *Ukrainian culture: past, present, ways of development: Scientific notes of the Rivne State Humanitarian University*, 14, 50–54 [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2008b). Performance paradigm of the professional bandura player. *Problems of modernity: culture, art, pedagogy*, 9, 205–215 [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2008c). Sing-playing in the context of harmonic development of the bandura performer. *Problems of modernity: culture, art, pedagogy*, 11, 356–363 [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2010). The contribution of the Kharkiv artists to development of the performance repertoire of the bandura players. *Problems of modernity: culture, art, pedagogy*, 14, 176–186 [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2011a). Polyphony in the bandura class. (Introductory article). In J. S. Bach. *Eight small organ preludes and fugues*. (Translation for bandura by L. Mandziuk). (Tutorial). P. 3–19. Kharkiv: SPDFO Brovin O. V. [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2011b). The problem of independence in the process of educating a creative personality of the bandura player. *Problems of modernity: art, culture, pedagogy*, 16, 147–155 [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2015). Sonata form in the bandura player's pedagogical repertoire. (Introductory article). In *Sonatas in translation for bandura*. (Translation for bandura by L. Mandziuk). (Study guide). P. 3–14. Kharkiv: FOP Brovin O. V. [in Ukrainian].

- Mandziuk, L. (2021). The specifics of the development of academic bandura art at the Sloboda Ukraine region: history, personalities, trends. In *Zinovii Shtokalko: from kobzar traditions to bandura modern style: Collective monograph*, pp. 122–143. Riga, Latvia: Baltija Publishing, <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/202> [in Ukrainian].
- Mandziuk, L. (2005). The current state of the bandura art development at the Sloboda Ukraine region. In *Kobzarstvo in the context of the formation of Ukrainian professional musical culture*. (Materials of International Science and Practice Conference, October 14, 2005), pp. 222–226. Kyiv: DAKKKiM [in Ukrainian].
- Mandziuk, L., Standara, B. (2005). The problems of revival of Kharkiv bandura in Ukraine. In *Tradition and national cultural progress*. P. Cheremskyi, O. Romanovskyi (ed.), pp. 165–171. Kharkiv: NTU “KhPI” [in Ukrainian].
- Nikolenko, S. (2021). Performing and pedagogical activities of Liubov Mandziuk in the context of the development of the Sloboda Ukraine’s bandura school. In *Kobzarstvo: dialogue of modern performance and spiritual tradition*. (Materials of the International Scientific and Practical Conference), pp. 45–48. Ternopil: Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University [in Ukrainian].
- Panasiuk, I. (2002). *The years and the bandura strings are intertwined*. Kyiv: LK Meiker [in Ukrainian].
- Samoilenko, O. (2010). Scientific horizons of the modern Ukrainian musicology. *Art studies of Ukraine*, 11, 38–45, http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mysu_2010_11_9 [in Ukrainian].
- Sliusarenko, T. (2015). The importance of Liubov Serhiivna Mandziuk’s creative activity in the development of academic bandura education in Sloboda Ukraine (to the 25th anniversary of teaching at the Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts. *S. Rachmaninoff: at the turn of the century*, 12: The Second World War in the memory of the Ukrainian people. S. Rachmaninoff and the culture of Ukraine, 354–364 [in Ukrainian].
- Sliusarenko, T. (2018). *The bandura art in the Ukrainian cultural space (based on the bandura performance of the Sloboda Ukraine region of the 20th – early 21st centuries)*. (Monograph). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

Oksana Bobechko

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
PhD in Art Studies, Associate Professor,
the Department of Music-Theoretical Disciplines and Instrumental Training,
e-mail: oksanabobechko@ukr.net
ORCID iD: 0000-0003-1524-8263

Lubov Mandziuk's musicological activity***Statement of the problem.***

The bandura art is an integral part of Ukrainian musical culture. Gender asymmetry is clearly noticeable in the process of its formation and development: for many centuries, the bandura playing was considered a "non-female" thing. However, the leveling of this asymmetry during the 20th century opened up new, gender-independent perspectives for this ancient art form. Among the well-known Ukrainian female bandura players of our time is Lubov Mandziuk – PhD in Art Studies, Associate Professor of the Folk Instruments of Ukraine Department at the Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts. Her contribution to the establishment and confirmation of modern bandura art in Kharkiv region and Ukraine in whole is determinative.

Recent research and publications. *Lubov Mandziuk's artistic activity found coverage in the scientific investigations of O. Bobechko (2014), I. Lisniak (2019), S. Nikolenko (2021), I. Panasiuk (2002), T. Sliusarenko (2015; 2018). However, the scientists only fragmentarily elucidate the considerable musicological achievements of the artist.*

Objectives, methods, and novelty of the research.

The purpose of the study is to highlight and thoroughly analyse the musicological work by Lubov Mandziuk and reveal the significance of her activity for the development and popularisation of bandura art as an important component of national musical culture.

The following scientific methods were used: comparative one, the method of critical analysis, as well as methods of systematisation and generalisation of the materials, which together gave the opportunity to analyse and estimate the scientific achievements by Lubov Mandziuk in musicological sphere.

The represented study is the first attempt to comprehend the musicological sphere of Lubov Mandziuk's activity.

Results. *A prominent place among modern musicologists who deal with the problematic issues of bandura performance belongs to Lubov Mandziuk. Numerous works of the scientist are devoted to the formation and development of the bandura art in the context of historical and musicological issues, to the peculiarities of functioning of the modern bandura performance, as well as the problems of studying and systematizing the methodical foundations of professional training for bandura players. The characteristic feature of Lubov Mandziuk's research is the use of interdisciplinary approach and so-called "regional aspect", which contribute to optimal solution of problematic issues in the bandura performance.*

Conclusions.

The diversified musicological work of Lubov Mandziuk is aimed at the representation and popularisation of bandura art in all its manifestations. Performing, pedagogical, social and organizational activities of the artist had an undeniable influence on her musicological work. The achievements of the scientist dedicated to the issues of the bandura performance history and its modern development, as well as scientific and pedagogical studies in the field of bandura playing are in demand and topical in the national musical context, where the bandura art is one of an essential constituents.

Keywords: *Slobozhanshchyna; Sloboda Ukraine region; bandura art; bandura player; Lubov Mandziuk; musicological activity; regional aspect.*

Стаття надійшла до редакції 27 квітня 2023 року